

ШЕМШУЧЕНКО
Юрій Сергійович —
академік НАН України,
директор Інституту держави
і права ім. В.М. Корецького
НАН України

СКРИПНЮК
Олександр Васильович —
академік НАПрН України,
заступник директора з наукової
роботи Інституту держави
і права ім. В.М. Корецького
НАН України

АКАДЕМІЧНІ НАУКОВІ ШКОЛИ В ГАЛУЗІ ДЕРЖАВОЗНАВСТВА І ПРАВОЗНАВСТВА

До 70-річчя від часу заснування Інституту
держави і права ім. В.М. Корецького
НАН України

У статті наведено характеристику основних наукових шкіл Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, подано ретроспективу їх формування, розглянуто їх діяльність, досягнення і здобутки за 70 років існування установи. Особливу увагу приділено аналізу основних напрямів розвитку академічної правової науки, їх еволюції, внеску керівників наукових шкіл та відомих учених-правознавців у дослідження проблем держави і права, правове забезпечення державотворчого та правотворчого процесів в Україні.

У травні цього року виповнюється 70 років від часу заснування Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Сьогодні це провідна наукова правознавча установа, творчі досягнення якої добре відомі як в Україні, так і поза її межами. Головним здобутком Інституту є його наукові школи, теоретичний і практичний внесок яких у державотворення України є незаперечним. Ці школи пов'язані насамперед з іменами таких видатних учених-правознавців, як академіки В.М. Корецький, Б.М. Бабій, Ю.С. Шемшученко та члени-кореспонденти НАН України В.В. Цветков, В.Ф. Погорілко, В.І. Семчик та ін.

Однією з найпотужніших, значущих і широко визнаних є наукова **школа міжнародного права** академіка Володимира Михайловича Корецького — засновника Інституту та його першого директора, видатного українського правознавця, фахівця із загальної історії держави і права, міжнародного приватного та публічного права, який заклав основну методологічну базу сучасних досліджень.

У перші десятиліття існування школи В.М. Корецького головними напрямами її досліджень були проблеми правового забезпечення діяльності Республіки на міжнародній арені. Вагомим досягненням представників цієї школи стала підготов-

ка таких фундаментальних праць, як «Очерки англо-американской доктрины и практики международного частного права» (1948), «Общие принципы права в международном праве» (1957), «Декларация прав и обязанностей государств» (1962), «Міжнародний арбітраж» (1963), «Міжнародно-правові проблеми суверенітету над природними багатствами» (1966) та ін.

Після здобуття Україною незалежності основні завдання вітчизняної науки в галузі міжнародного права зазнали змін, актуалізувалися міжнародно-правові аспекти реалізації суверенітету України, що втілювалося в працях «Міжнародно-правовий захист національних меншин: тенденції сучасного розвитку» (2002), «Міжнародне право» (2004), «Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України» (2006), «Міжнародно-правовий статус всесвітньої культурної й природної та нематеріальної спадщини» (2008), «Міжнародне судочинство» (2009), «Статус Святого Престолу в міжнародному праві» (2010), «Односторонние акты государств в современном международном праве» (2011), «Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України» (2013).

На сучасному етапі школа розвивається в межах відділу міжнародного права й порівняльного правознавства під керівництвом учня В.М. Корецького, доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України В.Н. Денисова. Наукову школу міжнародного права В.М. Корецького нині представляють доктори юридичних наук В.І. Акуленко, М.І. Отрош та кандидати юридичних наук К.О. Савчук, О.І. Мельничук, О.С. Переверзева, І.М. Проценко, Ю.І. Нипорко, С.О. Мельник, Л.Г. Фалалеева та ін.

Масштабним науковим проектом, у якому брали участь науковці відділу, була підготовка «Юридичної енциклопедії» в 6 томах (1998–2004). Третина статей цієї енциклопедії пов'язана з тематикою міжнародного права. У 2019 р. відділ завершив багаторічну роботу над першою в Україні «Енциклопедією між-

народного права» у 3 томах, в якій висвітлено роль і місце України в розвитку міжнародного права за всю її багатомісячну історію.

Однією з перших наукових шкіл, започаткованих в Інституті, була **школа історії права**. Ініціатором і натхненником історико-правових наукових пошуків був академік В.М. Корецький, однак біля витоків цієї школи стояв також другий директор Інституту академік Борис Мусійович Бабій. Саме він у 1983 р. ініціював створення в Інституті окремого відділу історії держави і права (нині — відділ історико-правових досліджень). Сам Б.М. Бабій був дослідником проблем української радянської державності 1921–1925 рр. Його учні В.І. Акуленко, О.Л. Копиленко, Т.В. Наконечна, Л.Ю. Снісаренко, І.Б. Усенко, В.А. Чехович, здебільшого працюючи саме в руслі цієї тематики, становили перше покоління вчених цієї школи.

У 1988 р. відділ очолив доктор філософських наук О.М. Мироненко (згодом — член-кореспондент НАПрН України, суддя Конституційного Суду України). Саме тоді, на рубежі 1988–1989 рр., під його керівництвом було започатковано нову загальну стратегію історико-юридичних досліджень, яка стала основою подальшої діяльності школи історії права і сьогодні визначає її творче обличчя. Пріоритетом для науковців є об'єктивність, висвітлення подій на суто документальній основі, вільне від будь-яких ідеологічних нашарувань, поважливе ставлення до наукового доробку попередніх дослідників, зваженість і об'єктивність у висновках. На цьому історичному етапі ознакою школи стала не стільки спорідненість тем досліджень окремих учених, скільки єдність їх світогляду й методології. Історики права, до когорти яких у цей час приєдналися І.В. Музика і К.А. Вислобоков, сміливо бралися за вивчення проблем, що раніше не підлягали науковому аналізу. Вони почали втілювати в життя програму з публікації вітчизняних правових пам'яток. Вагомими здобутками того періоду стали наукові видання відомих кодифікаційних проектів «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1997) і «Зібрання малоросійських прав» (1993), а також унікально-

го словника-довідника «Українське державотворення: невитребований потенціал» (1997).

З 1996 р., після призначення О.М. Мироненка суддею Конституційного Суду України, відділ очолює професор І.Б. Усенко, під керівництвом якого поглибилися й активно розвиваються творчі позиції школи. Зберігаючи наступність стратегічних підходів і вирішуючи складні завдання щодо усунення «білих плям» в історії держави і права, науковці школи переорієнтувалися на дослідження фундаментальних теоретико-методологічних проблем історико-правових досліджень. У цьому процесі активну участь брали доктор філософських наук О.М. Мироненко, доктор філософських наук Ю.І. Римаренко та доктор юридичних наук В.Д. Бабкін. Вони виявили значний науковий інтерес до історико-правової проблематики, насамперед до історії вітчизняної академічної юридичної науки.

Було започатковано такі нові наукові напрями, як юридична біографістика, юридичне джерелознавство і юридична історіографія, інтегроване вивчення правових ідей і правової дійсності. Відділ став визнаним лідером у справі публікації вітчизняної юридичної класики й дослідження історії української юридичної науки та освіти. До головних наукових здобутків відділу останніх років слід віднести підготовку 6-томної «Юридичної енциклопедії» (1998–2004), в якій фахівці відділу відіграли провідну роль; запропонований у відділі і реалізований передусім зусиллями його співробітників проект видання «Антології української юридичної думки» (2002–2005) у 10 томах; підготовлене істориками права 3-томне видання «М.П. Василенко. Вибрані твори» (2006–2008); монографії «Правова ідеологія і право України на етапі становлення тоталітарного режиму 1929–1941» (2001), «Правовий звичай як джерело українського права» (2006), «Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку» (2014), а також низку індивідуальних монографій.

Наукова школа історії права, започаткована у відділі історико-правових досліджень, вийшла за його межі і поширилася по всій

Україні. Наразі вона консолідує відповідних фахівців і в Україні, і за кордоном. На її базі діє Міжнародна асоціація істориків права — унікальна організація, яка не має аналогів на всьому пострадянському просторі.

Сьогодні наукову школу історико-правових досліджень представляють професор І.Б. Усенко, кандидати юридичних наук І.В. Музика, Т.І. Бондарук, О.О. Самойленко, А.Ю. Іванова, О.О. Малишев, Л.В. Худояр, Є.В. Ромінський.

Однією з найпотужніших наукових шкіл протягом кількох десятиліть залишається **школа конституційного права і місцевого самоврядування**. Її історія бере початок від заснування в 1949 р. Сектору держави і права АН УРСР і пов'язана з іменами таких відомих українських учених, як А.П. Таранов, В.М. Терлецький, В.Є. Бражников, І.П. Бутко, Г.О. Мурашин, В.Ф. Погорілко та ін. Нове покоління науковців гідно продовжило традиції і зробило значний внесок у дослідження проблем реалізації Конституції, функціонування політичної системи, забезпечення прав і свобод громадян та законодавчої діяльності органів державної влади.

З проголошенням незалежності вчені цієї школи взяли активну участь у підготовці низки важливих законопроектів. У 1990 р. було передано на розгляд Конституційній комісії концепцію нової Конституції України, проекти Декларації про державний суверенітет України, законів про Раду Міністрів, Конституційний Суд та місцеве самоврядування. Під керівництвом члена-кореспондента НАН України В.Ф. Погорілка було підготовлено комплексну концепцію розвитку законодавства України.

У центрі уваги вчених-конституціоналістів перебувають дослідження конституційно-правових проблем державного суверенітету, законотворчості, парламентаризму, безпосередньої демократії, виборчих систем, муніципального та референдного права, системи органів державної влади та політичної системи. За роки незалежності України конституціоналісти школи підготували понад 50 колективних та індивідуальних монографій.

Сьогодні наукову школу конституційного права і місцевого самоврядування представля-

ють директор Інституту академік НАН України Ю.С. Шемшученко, заступник директора з наукової роботи Інституту академік НАПрН України О.В. Скрипнюк, член-кореспондент НАПрН України Г.О. Мурашин, доктори юридичних наук В.О. Антонов, О.В. Батанов, О.І. Ющик та багато кандидатів наук. За роки існування академічної школи конституціоналістики в Інституті підготовлено понад 25 докторів та 50 кандидатів наук.

Серед найновіших фундаментальних колективних монографічних праць як найважливіші можна відзначити «Теоретичні проблеми розвитку конституційного законодавства України на сучасному етапі» (2015), «Формула демократії: народ – Конституція – влада» (2016), «Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні: до 60-річчя Загальної декларації прав людини» (2008), «Політична система: сучасні проблеми розвитку громадянського суспільства і держави» (2010), «Джерела конституційного права України» (2010), «Правове забезпечення державного суверенітету в Україні» (2011), «Проблеми теорії конституційного права України» (2013), «Правові основи розвитку сучасних політичних систем: досвід та перспективи» (2013).

Крім того, заслуговують на увагу такі індивідуальні монографії, як «Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики» (2001), «Демократія: Україна і світовий вимір: концепції, моделі та суспільна практика» (2006), «Курс сучасного конституційного права України: академічне видання» (2009), «Диалектика права» (2013), «Конституційно-правові засади національної безпеки України» (2017), двотомник «Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації» (2018–2019). Великою заслугою вчених відділу конституційного права та місцевого самоврядування є підготовка нового покоління підручників з конституційного права, таких як «Конституційне право: академічний курс» (Т. 1, 2006; Т. 2, 2008); «Конституційне право України: академічний курс» (2010).

Результати фундаментальних досліджень академічної школи конституціоналістики здо-

були широке визнання в Україні та за кордоном, здобутки її представників відзначено високими державними нагородами і відзнаками, численними науковими преміями.

Важливе місце серед академічних наукових шкіл посідає **школа державного управління та адміністративного права**, витoki якої сягають початку 70-х років ХХ ст. Дослідження в цій галузі права започаткував доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України Віктор Васильович Цветков. Він згуртував навколо себе досить потужний колектив науковців, відомий своїми працями з організаційно-правових проблем державного управління, які сформуливали комплекс фундаментальних та прикладних знань і здобули заслужене визнання в Україні. Представники цієї школи досліджували проблеми управління за трьома головними напрямками: 1) теорія і практика удосконалення державного управління; 2) правове регулювання державного управління у сфері господарювання; 3) організаційно-правове забезпечення науково-технічного розвитку країни.

Своєрідною «класикою» вітчизняної державно-управлінської науки стали монографії «Социальные и государственные аспекты управления в СССР» (1978), «Эффективность и качество управленческой деятельности: государственно-правовой аспект» (1980), «Совершенствование аппарата государственного управления: конституционный аспект» (1982), «Руководитель в аппарате государственного управления: организационно-правовые проблемы» (1988), «Демократизация аппарата управления» (1990). Ці фундаментальні праці та чимало індивідуальних монографій представників школи є сьогодні визнаною базовою складовою теоретико-методологічної підготовки сучасного покоління дослідників проблематики державного управління та адміністративного права.

З 1991 по 2010 р. наукову школу очолював доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України Вадим Борисович Авер'янов. Він продовжив традиції, закладені В.В. Цветковим, активно включився в розроблення про-

блем, пов'язаних з теоретичними аспектами галузі адміністративного права, питаннями реформування системи органів виконавчої влади, демократичними засадами трансформації державного управління. Академік В.Б. Авер'янов здійснював також плідну законопроектну діяльність. У його доробку – розроблення проекту Загальної концепції правової реформи в Україні (1996 р.); проекту Концепції державної політики з прав людини (1996 р.); проекту Концепції адміністративної реформи в Україні (1996–1998 рр.); підготовка Конституції України 1996 р., проекту Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (1997–2010 рр.); проекту Кодексу основних правил поведінки державного службовця в Україні (1997–1999 рр.); Законів України «Про державну службу», «Про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади» (1998–2010 рр.), проекту Адміністративно-процедурного кодексу (1999–2010 рр.). Тому В.Б. Авер'янова по праву вважають гідним продовжувачем справи В.В. Цветкова.

З жовтня 2010 р. наукову школу очолила доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України О.Ф. Андрійко. До школи державного управління та адміністративного права належать також член-кореспондент НАПрН України, заступник директора Інституту В.П. Нагребельний, кандидати юридичних наук О.А. Банчук, Н.В. Воротіна, В.А. Дерещ, Н.К. Ісаєва, Л.Є. Кисіль, О.О. Семчик, В.П. Тимошук, які продовжують традиції, закладені працями та активною правотворчою діяльністю В.Б. Авер'янова. Сьогодні головну увагу вчених зосереджено на фундаментальних аспектах досліджень, зокрема на розробленні базових принципів функціонування ключових інститутів адміністративного права на основі оновлення національної адміністративно-правової доктрини; поглибленні теоретичних і науково-практичних засад реформування державного управління, становленні інституту публічної адміністрації; дослідженні адміністративно-спірних правовідносин та проблемах становлення адміністративної юстиції в Україні.

На рубежі тисячоліть дослідники школи збагатили академічну юридичну науку ґрунтовними дослідженнями: «Адміністративно-правова реформа в Україні» (1998), «Державне управління: теорія і практика» (1998), «Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку» (1999), «Виконавча влада і адміністративне право» (2002), «Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики» (2003), «Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту» (2007), «Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві» (2008), «Демократичні засади державного управління та адміністративне право» (2010), «Україна та європейська інтеграція: публічно-правові аспекти» (2010), «Система органів виконавчої влади: правові проблеми вдосконалення організації та діяльності» (2013), «Публічна адміністрація та громадяни: адміністративно-правове регулювання відносин» (2017).

Крім того, фундаментальні основи української науки в галузі адміністративного права набули систематизованого викладу в першому в Україні двотомному підручнику з адміністративного права – «Адміністративне право України: академічний курс» (2004–2005), з наступним перевиданням його у 2007 і 2009 рр.

У 2010 р. підготовлено та видано книгу «В.Б. Авер'янов. Вибрані наукові праці».

Представники школи адміністративного права брали активну участь у розробленні проекту Закону України «Про державну службу» (2013–2015 рр.); проекту Закону України «Про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади» (1998–2011 рр.); проекту Адміністративно-процедурного кодексу України (1998–2015 рр.); проекту змін до Конституції України (2007–2010 рр.); проекту нової Концепції адміністративної реформи в Україні (реформи публічної адміністрації) (2007–2009 рр.); проекту Кодексу про адміністративні проступки (2008 р.); проектів внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України (2008–2011 рр.), нової редакції Закону України «Про звернення громадян» (2017–

2018 рр.), проекту Закону України «Про адміністративну процедуру» (2018 р.), внесення змін до Законів України «Про Кабінет Міністрів України» та «Про центральні органи виконавчої влади» (2019 р.).

У відділі теорії держави і права Інституту на потужній науково-теоретичній базі плідно розвивається наукова **школа з проблем теорії правознавства і державознавства**, яка має давнє коріння і була започаткована за безпосередньої участі академіків НАН України В.М. Корецького та Б.М. Бабія. Пізніше до неї долучилися вчені, які в подальшому стали відомими дослідниками: В.К. Забігайло, М.І. Козюбра, В.В. Оксамитний. Згодом школу очолив член-кореспондент НАН України В.Ф. Сіренко. Нове покоління дослідників представляють доктори юридичних наук О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко і С.В. Бобровник.

Нині школу очолює академік НАПрН України Н.М. Оніщенко. Сьогодні до неї входять такі відомі науковці-теоретики, як член-кореспондент НАН України В.Ф. Сіренко, доктори юридичних наук Є.Б. Кубко, Н.М. Пархоменко; кандидати юридичних наук О.Л. Богініч, Т.І. Тарахонич, Л.О. Макаренко, О.Л. Львова, С.О. Сунегін, В.Ю. Васецький.

Протягом останніх десяти років науковці школи працюють над такими перспективними напрямками досліджень, як розроблення механізмів зближення та взаємодії національних правових систем, взаємодії держави й громадянського суспільства, адаптації України до законодавства Європейського Союзу, вивчення проблем праворозуміння, дії права, проблеми реалізації прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, правової аналітики й питань ефективності законодавства, правової ідеології та сучасних викликів права. Отримані результати узагальнено в низці монографій та інших наукових праць: «Вступ до теорії правових систем» (2006), «Теорія держави та права: академічний курс» (2006), «Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні» (2007), «Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії»

(2008), «Порівняльне правознавство: правові системи світу» (2008), «Інститут юридичної відповідальності в демократичних правових системах» (2009), «Дія права: інтегративний аспект» (2010), «Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні» (2010), «Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння» (2013), «Принцип рівності в праві: теорія та практика» (2014), «Трансформація правової ідеології в контексті сучасних викликів» (2016) та ін.

Наукова **школа екологічного права** була започаткована ще в період існування Сектору держави і права. Свого часу В.М. Корецький був прихильником досліджень з екологічно-правової проблематики. Його однодумцем і послідовником став відомий учений Василь Лук'янович Мунтян. Впродовж 1960–1970-х років він одноосібно видав низку монографічних праць: «Правова охорона лісів Української РСР» (1964), «Правова охорона ґрунтів Української РСР» (1965), «Правова охорона природи Української РСР» (1966), останню з яких у розширеному, переробленому і доповненому вигляді було перевидаано наприкінці 1970-х років. В.Л. Мунтян уперше в Україні впровадив курс правової охорони природи в навчальний процес на юридичному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. У 1960-х роках до дослідження природоохоронної проблематики певним чином долучилася Ц.В. Бичкова. Результатом їх спільної з В.Л. Мунтяном дослідницької роботи стала монографія «Правове регулювання водних відносин в УРСР» (1966). Істотні зрушення в розвитку школи екологічного права пов'язані з долученням до відповідної роботи одного з авторів цих рядків. Предметом досліджень Ю.С. Шемшученка на довгі роки стали правові проблеми охорони навколишнього середовища. Першу його монографію у співавторстві з В.Ф. Погорілком «Адміністративно-правова охорона природи Української РСР» (1973) було присвячено адміністративно-правовим аспектам охорони природи за радянським законодавством. Знаковою науковою подією стало також комплексне доктринальне моно-

Адміністрація Інституту держави і права ім. В.М. Коретського НАН України (зліва направо) 1-й ряд: академік НАПрН України Н.М. Оніщенко, член-кореспондент НАПрН України І.О. Кресіна, член-кореспондент НАПрН України О.Ф. Андрійко, академік НАПрН України Н.Р. Малишева, доктор юридичних наук Н.М. Пархоменко; 2-й ряд: член-кореспондент НАПрН України П.Ф. Кулинич, академік НАПрН України О.В. Скрипнюк, доктор політичних наук В.П. Горбатенко, член-кореспондент НАПрН України В.П. Нагребельний, академік НАН України Ю.С. Шемшученко, член-кореспондент НАПрН України Г.О. Мурашин, академік НАПрН України О.М. Костенко, професор І.Б. Усенко, член-кореспондент НАПрН України В.Н. Денисов

графічне дослідження питань юридичної відповідальності в цій сфері «Юридична відповідальність в галузі охорони навколишнього природного середовища» (1974). Після виходу індивідуальної монографії «Организационно-правовые вопросы охраны окружающей среды в СССР» (1976) та захисту в 1979 р. докторської дисертації Ю.С. Шемшученко зосередив свою увагу на проблемах державного управління в галузі охорони навколишнього середовища.

У другій половині 1970-х років київська школа екологічного права набула визнання на загальносоюзному рівні. Представниками цієї

школи стали Н.Р. Малишева, М.І. Малишко, Н.Д. Красіліч, М.І. Єрофеев, С.В. Кузнецова. Деякий час у цій галузі правознавства працювали М.І. Матьора, В.А. Максимков, В.Н. Петрина, Н.В. Єремєєва, О.В. Чорноус, О.Б. Федоровська та ін.

Упродовж 1970–1990 рр. правознавці екологічного профілю активно сприяли розвитку цієї галузі науки. Вони видали серію монографічних праць: «Охрана окружающей среды в городах: организационно-правовые вопросы» (1981), «Охрана окружающей среды от шумового воздействия: правовые и организационные вопросы» (1984), «Правовая охрана

окружающей среды в области промышленного производства» (1986), «Правовые проблемы экологии» (1989), «Государственное управление охраной окружающей среды в союзной республике» (1990), «Эколого-правовые вопросы НТП» (1993), «Гармонизация экологического законодательства в Европе» (1996), «Економіко-правові питання екології» (1996).

В організаційному плані дослідження в Інституті велися спочатку у складі проблемної групи різних відділів: конституційного і трудового права; проблем радянського будівництва. Зрештою, в 1982 р. було створено відділ правових проблем сільського господарства і охорони навколишнього середовища. Згодом назву цього підрозділу було змінено на відділ проблем аграрного, земельного та екологічного права, який очолював член-кореспондент НАН України В.І. Семчик.

В останнє десятиліття до розроблення еколого-правової проблематики долучився В.І. Олещенко. Він брав активну участь у розробленні законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», «Про екологічну мережу України» та багатьох інших правових актів в екологічній сфері. До школи екологічного права свого часу належали кандидат юридичних наук О.Б. Кишко-Єрлі, сферою наукових інтересів якої є природоресурсне право, в тому числі його енергетична складова, та А.М. Гурова, яка розробляє еколого-правову проблематику.

Наукова тематика відділу проблем аграрного, земельного та екологічного права тривалий час була пов'язана переважно з еколого-правовими дослідженнями, але з 1998 р., подолавши «земне тяжіння», вона розширилася, охопивши космічні аспекти. Н.Р. Малишева, Н.Д. Красіліч, С.В. Кузнецова, С.О. Негода, В.В. Семеняка, І.П. Андрушко почали активно працювати за космічно-правовою проблематикою. Спільним рішенням НАН України та Державного космічного агентства України при Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України було створено Міжнародний центр космічного права, який став провідною

установою з дослідження космічно-правової проблематики на пострадянських теренах. У 2012 р. в Інституті було створено профільний відділ космічного та екологічного права, реорганізований у 2015 р. у відділ проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права, який очолює академік НАПрН України Н.Р. Малишева.

Останніми роками співробітниками відділу видано значну кількість наукових праць з космічно-правової проблематики. Серед них — «Статус, применение и прогрессивное развитие международного и национального космического права» (2007), «Космічне право України: проблеми становлення та розвитку» (2006), «Страховання у сфері космічної діяльності: теоретико-правові засади» (2008), «Повышение потенциала космического права» (2008), «Нариси з космічного права» (2010), «Космічне право» (2012), «Безпека космічної діяльності: правові засади» (2018), «Space Law and Policy in the Post-Soviet States» (2018), а також чимало тематичних збірок з міжнародного космічного права та національного космічного законодавства країн світу.

Науковці відділу та Міжнародного центру космічного права гідно представляють Україну в міжнародних та європейських організаціях екологічного і космічного профілю; беруть участь у реалізації спільних українсько-європейських проектів; долучаються до міжнародних творчих колективів з підготовки спільних монографій, коментарів, інших матеріалів; здійснюють науково-експертну роботу; доповідають на міжнародних, регіональних та національних форумах з питань екологічного та космічного права.

Одна з наймолодших, але досить потужна наукова **школа правової політології** сформувалася в Інституті в 2002 р. на базі відділу правових проблем політології. Участь у становленні нового напрямку наукових досліджень під керівництвом доктора політичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України Ірини Олексіївни Кресіної беруть доктори політичних наук В.П. Горбатенко, А.А. Коваленко. П.В. Мироненко, О.М. Стойко, В.А. Явір,

кандидати політичних наук О.В. Кукуруз, М.Д. Ходаківський, В.М. Тарасюк та кандидат юридичних наук Н.М. Батанова.

Фундаментальні й прикладні дослідження науковців відділу спрямовано на вирішення актуальних проблем теорії політики та методології політико-правових досліджень, державного будівництва, розвитку демократії, громадянського суспільства, етнонаціональних відносин, політичної і правової культури. Основну увагу дослідники зосереджують на аналізі закономірностей і механізмів реалізації права в політиці, дослідженні впливу процесів суспільної трансформації на зміну теоретичних уявлень про право, вивченні правових параметрів поведінки і діяльності суб'єктів політики, виявленні суспільно-політичних відносин, що потребують належного правового регулювання, пошуку шляхів розв'язання політико-правових суперечностей у процесі трансформації українського суспільства. Ці та інші проблеми розглядаються в парадигмі взаємозв'язку та взаємозумовленості політики і права, в їх спроможності регулювати суспільні відносини на засадах справедливості, демократичних цінностей, утвердження національних інтересів, дотримання прав людини і громадянина.

Інтеграція політологічних і правових знань дає змогу виокремити нові дослідницькі проблеми, вирішення яких сприяє поліпшенню процесів державотворення в Україні, вдосконаленню національного законодавства. Правова політологія робить вагомий внесок у розв'язання кардинальних завдань сучасної політико-правової практики, пов'язаних з науковим забезпеченням реформ, запобіганням і своєчасним ефективним розв'язанням конфліктів, створенням умов для сталого суспільного розвитку.

Результати досліджень за цією тематикою наведено в колективних та індивідуальних монографіях, наукових записках і національних доповідях. Це, зокрема, «Парламентські вибори в Україні: правові і політичні проблеми» (2003), «Суспільна трансформація і державне управління в Україні: політико-правові детер-

мінанти» (2003), «Інститут імпичменту: порівняльний політико-правовий аналіз» (2004), «Демократія і регіональна еліта: політико-правові проблеми влади у столиці України» (2005), «Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні» (2006), «Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії» (2007), «Етнонаціональний вимір глобалізаційних викликів для України» (2008), «Політична відповідальність: суть, ознаки, особливості» (2008), «Адміністративно-територіальна реформа в Україні: політико-правові проблеми» (2009), «Правові засади державної етнонаціональної політики в Україні» (2001), «Реформування адміністративно-територіального устрою: український та зарубіжний досвід» (2011), «Правові механізми забезпечення соціальної легітимації суспільно-політичних перетворень в Україні» (2011), «Правові механізми врегулювання етнополітичних конфліктів в Україні» (2011), «Політико-правові проблеми адміністративно-територіальної реформи в Україні» (2009), «Правові форми політичної відповідальності: аналіз зарубіжного досвіду та висновки для України» (2012), «Громадський контроль діяльності органів публічної влади» (2013), «Політико-правові засади етнокультурної консолідації українського суспільства» (2013), «Правові засади оптимізації адміністративно-територіального устрою України» (2013), «Запобігання дискримінації в Україні в контексті європейської інтеграції» (2015), «Політико-правові засади трансформації партійної системи України» (2016), «Правовий вимір державної інформаційної політики України в умовах глобальних викликів» (2018).

Починаючи з 2014 р. у відділі правових проблем політології здійснюються політико-правові дослідження проблематики деокупації, відновлення територіальної цілісності держави, протидії сепаратизму, забезпечення національної безпеки, етнокультурної консолідації українського суспільства, формування моделі етнонаціональної, інформаційної політики для реінтеграції Донбасу і Криму, забезпечення прав національних меншин тощо.

Серед них варто відзначити такі наукові праці, як «Політико-правові механізми запобігання сепаратизму в демократичному суспільстві» (2014), «Політико-правові механізми формування національної ідентичності населення Донбасу» (2015), «Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави» (2015), «Модель етнонаціональної політики для реінтеграції Донбасу і Криму» (2016), «Політичні та міжнародно-правові механізми деокупації та відновлення територіальної цілісності держави: світовий досвід і Україна» (2017), «Етнокультурна автономія як інститут забезпечення прав національних меншин: світовий досвід і Україна» (2018). Ці дослідження мають велике наукове і практичне значення в умовах протидії російській агресії, оскільки створюють політико-правові засади формування адекватної викликам часу державної політики в усіх сферах суспільного життя. Цей науковий напрям виявився затребуваним дер-

жавою і громадянським суспільством, креативним за своїми результатами та законодавчими перспективами, важливим для розвитку науки й правозастосовної практики.

На базі відділу правових проблем політології здійснюється наукова експертиза законопроектів, державних програм і концепцій. Висновки співробітників враховуються у законотворчій діяльності Верховної Ради України, практичній роботі органів державної влади й правоохоронних органів.

Сьогодні наукові академічні школи в галузі державознавства та правознавства Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України є надбанням правової науки всієї держави. Вони акумулюють у собі науково-організаційний та інтелектуальний потенціал, розвиваються, оновлюються, дають гідні відповіді на виклики часу, відповідають потребам державотворчого та правотворчого процесів в Україні, формують нові перспективні наукові напрями.